

DINAMIKA SKUPINE I ŠADAŠNJI TRENUTAK CRKVE

Predavanje održano u Ljubljani 27. ožujka 1974.
na plenarnom zasjedanju VVRPJ.

Sakupiti rasuto, u jedinstvo dovesti razjedinjeno, pomiriti posvađeno, unijeti bratstvo u svijet ljudi, naučiti ljude da su narod izabrani, Božji narod, eto velikog zadatka Crkve. Koncilski dekret »Gaudium et spes«, koji ima osobitu želju da Crkva poveže čovječanstvo »donoseći mu svjetlo Evanđelja i pružajući ljudskom rodu one spasonosne sile koje sama Crkva, vođena Duhom Svetim, prima od svog Utemeljitelja« (GS, br. 3.), poziva tu istu Crkvu da bude prisutna u ovom svijetu ispitujući znakove vremena i tumačeći ih u svjetlu Evanđelja (usp. isto, br. 4.).

Ima jedna pojava u našim danima koja sve više poprima obilježje »znakova vremena«, i Crkva je već, prepoznavši te znakove, dala s time u vezi neke upute.¹ One se doista odnose na liturgijsko područje, ali dovoljno pokazuje kako Crkva živo promatra pojave u životu današnjeg čovjeka. Radi se o fenomenu skupina (grupa), što je i sadržaj ovog predavanja. Pogledat ćemo izbližega tu pojavu i nešto reći o njenoj korisnosti za područje crkvenih djelatnosti.

»Skupine« — sociološki fenomen naših dana?

Posvuda u svijetu, osobito onom zapadnog tipa, niču najraznovrsnije skupine. Opažamo ih na društvenom, vjerskom, sportsko-rekreativnom, kriminalnom i drugim područjima. Stvaraju se određeni krugovi, društva, zajednice, klubovi, klape, bande...

Pojedini pokreti u suvremenom društvu moraju zahvaliti upravo sistemu skupina svoj nagli uspon i velik uspjeh u sredinama gdje su nikli. To vrijedi i za vjersko-crkveno područje. Poznato je, npr., kako su putem skupina naglo iskršli i mnogi crkveni pokreti kao što su: Pentekostisti, Šalom, Betanija, Treći svijet, Nova zemlja, Naše ognjište, Fokulani i dr. Svi su se ti i još mnogi drugi pokreti rodili iz jedne početne skupine, i nekim nutarnjim dinamizmom stvorili mnoštvo drugih skupina. Uostalom, poznato je da su tim istim putem nastali svi veliki pokreti u starijoj i novijoj povijesti Crkve: od one male skupine Apostola s Kristom na čelu, pa preko osnivača Redova i njihovih prvih Drugova, do najnovijih skupina-zajednica apostolskog i misionarskog karaktera, od kojih smo neke gore naveli.

¹ Usp. Instrukciju Sv. Zbora za Bogoštovlje, Mise za posebne skupine, Hrv. prijevod u SB, br. 2/1973, str. 130.

Fenomen skupina nije novost niti u ljudskom društvu niti u Crkvi. Čovjek koji je želio svijetu saopćiti neku poruku, naprosto nije imao ni mogao imati drugog uspješnijeg puta ako ne put »skupine«. Ono što je u tom fenomenu posebno istaknuto u našim danima, nije dakle nastajanje tog fenomena nego **nevjerojatno naglo stvaranje novih skupina** i vrlo velik utjecaj koji pojedine skupine vrše u našem vremenu.

Između ostalih, dva faktora stoje na početku te pojave: proces urbanizacije i česta pokretljivost suvremenog čovjeka.

Proces urbanizacije odveo je suvremenog čovjeka u anonimnost.² Koje li razlike između čovjeka sela i čovjeka velegrada? Na selu je čovjek poznavao sve stanovnike mjesta i svi su drugi stanovnici poznavali njega; u gradu on jedva pozna stanare svoga nebodera. Nedjeljom i praznicima (blagdanima) čovjek na selu može susresti sve ili gotovo sve stanovnike sela u Crkvi ili na sajmu; u gradu je nešto slično neostvarivo, a ako se ponekad i ostvari, npr. za velikih zborova, anonimnost se zapravo još samo produbljuje.

Mala skupina se takvom urbanom čovjeku postavlja kao velika psihološka potreba. Postaje mu mjesto prepoznavanja, mjesto humanih odnosa, čak i mjesto stvaranja bratstva. On osjeća potrebu da bude prisutan u nekoj maloj skupini jer želi da ga se zove po imenu, da se čuje njegova riječ, da bude prihvaćen i shvaćen. U maloj skupini može govoriti i dopustiti drugome da govori, može iznijeti svoje doživljaje i čuti tuđe. Tu on sebe ponovno doživljava kao osobu, kao ono kad je živio na selu.

Doista, taj ulazak u malu skupinu nije bez rizika. Grupaštvo, sektaštvo, bande ili slično, sve su to mogući izrodi života malih skupina. Rizik je očit na sociološkoj kao i na vjerskoj razini, ali on nije toliko štetan da bi se društvo moralo suprotstaviti vrlo pozitivnim težnjama fenomena skupina. Poznato je da taj fenomen ide za tim kako bi se urbanom čovjeku omogućio povratak osnovnih potreba ljudske naravi: povratak bliskosti, međusobnoj susretljivosti, povratak prijateljstvu i bratstvu.

Urbani čovjek ima još jednu oznaku koja ga razlikuje od čovjeka sela: **trajna pokretljivost**. Znakove pokretljivosti on očituje već od samog rođenja: ne rađa se više u očinskoj kući nego u rodilištu. Kao putnik se rađa, kao putnik živi, kao putnik i umire. Osim toga, industrijsko mu je društvo oduzelo ustaljenost i mir. Prisiljen je da se dugo vozi na posao, da vrlo često mijenja mjesto rada, da seli iz jednog grada u drugi.

Ta pokretljivost toliko razbija suvremenog čovjeka da on često gubi vlastiti identitet. Osobito se to događa tek pridošlima sa sela. Ako i riješe svoje financijske probleme, brzo upadaju u druge, još teže. **Izgubljeni u mnoštvu**, sve više osjećaju kako je nemoguće išta izmijeniti u toj ogromnoj velegradskoj mašineriji o kojoj su sada posve ovisni.

² Usp. Robert Coffy, La signification du phenomene »grupes«, u la MAISON-DIEU, br. 100 (1969), str. 124.

Tu se opet urbani čovjek spontano okreće maloj skupini. Ono što sam ne može i što mu bezimeno mnoštvo velegrada ne može pružiti, on pokušava ostvariti u maloj skupini, u malom društvu, s osobama koje, kao i on, osjećaju tu istu nesnosnu težinu bezimenosti. Pobjeći na časove iz mnoštva, očitovati drugomu svoje ime, pokazati mu život svoje osobe, to je duboka težnja urbanog čovjeka.

Gornji su uzroci doveli psihosociologe na razmišljanja o primjeni dinamike skupnoga na sva područja čovjekove djelatnosti. Efikasnost rada najrazličitije vrste — od rada u tvornici do studija u školi — osjeća podjednako potrebu, kao i rekreativni život, da ga se drukčije postavi. Dinamika skupina našla je svoje široko polje.

Dinamika skupine — naziv, vrste i narav³

Njemački psihosociolog Kurt Lewin prvi je ozbiljno pristupio proučavanju fenomena malih skupina i time postavio temelje dinamičnoj psihologiji. Za vrijeme Hitlera morao je napustiti svoju domovinu i nastanio se u SAD-u. Tamo se je s velikim zanosom stavio na proučavanje malih skupina. Njegovi radovi s tog područja toliko su značajni da ih se od strane psihologa smatra za najveći doprinos psihologiji iza Freuda.

Klasična je psihologija preko dinamike skupina izišla iz studijskih i laboratorijskih kabineta i umiješala se u najrazličitije forume, od politike do vjere. Svi su ti forumi preko Lewina naučili pravilno postavljati i vrednovati fenomen skupina. Naučili su razlikovati skupine po njihovoj svrhovitosti, po strukturi, broju učesnika. Ubrzo se shvatilo da skupine u sebi posjeduju vlastiti dinamizam, čak i svoje nutarnje zakone. Polazeći upravo od tih i sličnih zapažanja, Kurt Lewin i drugi psiholozi skupine dinamike, stvaraju i razrađuju čitavu nauku i vrše praktične vježbe u institutima koji su namijenjeni za taj posao. Radi boljeg razumijevanja stvari, evo nekih pojmova i pravila dinamike skupina.

Dinamika skupine kao naziv može značiti dvoje:

1. Skup psihosocioloških fenomena koji se zbivaju u malim skupinama, kao što su npr. prirodni zakoni koji upravljaju tim fenomenima.
2. Skup metoda koje, posredstvom rada u skupini, pospješuju utjecaj na razvoj osobe, kao i skup metoda koje pomažu malim skupina da djeluje na velike skupine ili društvene organizacije šireg značenja.

Sa sociološkog stanovišta skupine mogu biti i stvarno jesu vrlo različite:

prinudne (obitelj, narod) i **slobodne** (sportski klub, jazz-sastav), već prema tome da li se po naravi stvari pripada određenoj skupini ili je ta pripadnost slobodnog karaktera;

³ Za potpunije poznavanje ovog problema mogu biti od koristi slijedeća djela: R. Mucchielli, LA DYNAMIQUE DES GROUPEs, izd. ESF; Georges Cruchon, INITIATION A LA PSYCHOLOGIE DYNAMIQUE, izdanje Mame; R. Remuochamps i R. Mathot, L'EFFICACITE DU TRAVAIL EN GROUPE, izd. Vie ouvrière (Bruxelles); A. Godin, LA VIE DES GROUPEs DANS L'EGLISE, izd. Centurion. Navedena djela su bila od koristi i kod sastavljanja ovog predavanja.

formalne i neformalne, tj. unaprijed strukturirane ili pak članovi skupine imaju slobodu da međusobnim dogovorom određuju program i način rada;

primarne i sekundarne, već prema tome da li se među članovima skupine mogu lako uspostaviti odnosi, kao što je obitelj, mala redovnička zajednica, ili su ti odnosi vrlo otežani, odnosno nemogući kao što je slučaj u nekom velikom poduzeću ili školi.

Sa psihološkog stanovišta skupine mogu biti:

T-skupine (Training Group), koje se još zovu bezične i formacijske skupine, a cilj im je pospješiti rad u maloj skupini uz pomoć određene metode rada te postići izmjenu stavova i uočavanje fenomena u skupini;

terapijske skupine koje imaju za cilj liječenje psihičkih smetnji također uz pomoć određenih metoda (psihodram, psihoanaliza i slično);

raspravne skupine s određenim zadatkom, kojima je cilj produbljivanje neke teme i usavršavanje određenih zadataka koji se tiču života skupine.

Iza tog sasvim općenitog uvida u raznolikost skupina, skrenimo na časak pažnju stvarnom životu skupine: učesnicima, animatoru, toku raspravljanja i sl. Osobito je osjetljiva i veoma važna uloga animatora. Ali, evo najprije nešto o položaju »običnih« učesnika male skupine.

Prije svega, naglašavamo da ovdje imamo na umu radne skupine unutar Crkve (razni sastanci, seminari, tjedni, odgojni zavodi, vjeronaučne skupine i sl.). Kod svih tih skupina treba imati pred očima način pripadnosti skupini, broj učesnika, sistem rada, predmet i cilj rasprave. Ovdje nam nije moguće — a nije to ni nakana ovog predavanja — detaljno se zadržavati na tim pojedinostima. Pažnju želimo skrenuti općim načelima rada unutar jedne skupine. Možda će na prvi mah ta načela izgledati odviše poznata i sama po sebi razumljiva. Činjenica je, međutim, da učesnici naših raznih skupina malo drže do njih. Evo kako bi mogla izgledati shema tih načela.

1. Snošljivost i susretljivost u raspravama. To praktično znači:

— da svi učesnici rado govore ono što misle i osjećaju;
— da svi učesnici slušaju i razumiju ono što drugi govore, te da su čak u stanju ponoviti ono što je subesjednik rekao (to je tzv. trajni feed-back);

— da osjetljiva i važna pitanja nalazi pravo mjesto unutar jedne skupine i da se o njima raspravlja stvarno i s velikom pažnjom.

Suprotnost takvom ponašanju izgleda ovako:

— kada samo neki učesnici iznose svoje misli;
— kada učesnici ne slušaju što drugi govore nego su vječito zaokupljeni svojim mislima i vlastitom samoobranom;
— kada nevažne teme i poznate općenitosti zaokupe najveći dio vremena i kada se izbjegava donijeti važne odluke.

2. Objektivnost i napredovanje u odlukama. Skupina dobro radi:

- kada su svi učesnici spremni da veću pažnju pokazuju prema sudovima i zaključcima kompetentnih osoba u maloj skupini;
- kada se mišljenje svakog pojedinog učesnika prihvata ili odbija iza ozbiljne rasprave i nepristranog prosuđivanja;
- kada skupina prihvata prijedlog animatora ili nekog od učesnika da se prekine s banalnostima.

Skupina se naprotiv pokazuje nezrelom:

- kada kompetentni učesnici, zbog protivnog raspoloženja, u skupini izbjegavaju reći svoje mišljenje;
- kada se mišljenje pojedinaca osuđuje netom je izrečeno, osobito ako se to izvodi na način koji je već u skupini poznat kao deformacija (preko neke, uvijek iste podskupine);
- kada se odluke donose prema uhodanim šablonima.

3. Stvaralaštvo i poštivanje osoba. Skupina se pokazuje zreloom:

- kada učesnici skupine potiču, ohrabruju i iznose dopadljive prijedloge te ih uspješno ostvaruje;
- kada skupina podiže moral pojedinca i prihvata onoga koji nije uspio u nekom poduzetnom poslu te kada mu pomaže da uz pomoć dobrih prijedloga ispravi propuste;
- kada skupina odbija koristiti slabosti i nedostatke pojedinaca;
- kada skupina učvršćuje suradnju učesnika preko izmjeničnog razumijevanja;
- kada je skupina otvorena prema problemima svake druge skupine i kad pruža svoj doprinos općem zbližavanju ljudi.

Stvaralaštvo i poštivanje osoba nije ostvareno:

- kada dobre inicijative ne nalaze podrške kod učesnika skupine;
- kada se šutnjom ili dobacivanjem poklopi učesnika koji je u nečem doživio neuspjeh;
- kada se skupina oglašuje na poziv za suradnju sa strane neke
- kada se skupina složi s nakanom da u smislu rivalstva nadjača neku drugu skupinu;
- kada se skupina oglašuje na poziv za suradnju sa strane neke druge skupine.

Ta gornja pravila uređuju odnos između članova skupine. Nužno je da se pravilno uoči narav tih odnosa, osobito onog najjednostavnijeg među njima: odnos između dvije osobe koje, licem u lice, izmjenjuju misli. Kada se taj odnos promatra na razini jedne radne skupine, lako je zaključiti kako nije jednostavno predvoditi takav posao. Uz ono što smo gore rekli o ponašanju »običnih« učesnika skupine, ovdje se nameće veoma važno pitanje, animatora skupine.

Animator skupine

Animator je ona osoba koja na nenametljiv način potiče i usmjeruje rad učesnika skupine. Malo kasnije ćemo pobliže razmotriti tu definiciju animatora. Sada podimo redosljedom njegove uloge.

Na početku prve sjednice, animator će ukratko iznijeti razlog susreta. Ako je potrebno, što je slučaj za skupinu u kojoj se učesnici ne poznaju, animator će se predstaviti skupini i time dati primjer učesnicima da oni učine isto.

Učesnici skupine bi već u prvom susretu trebali doći do zaključka da animator među njima nije ni otac obitelji, ni učitelj u školi, ni starješina redovničke zajednice, nego naprosto animator. To od prilike znači: povezač osoba, podsticatelj inicijativa, stvaratelj raspoloženja. Animator ne smije biti zavodnik skupine, ne smije se nametati, ne smije docirati ili držati »predike«, nego mora pronalaziti načine da se skupina otvara, da se afirmiraju svi učesnici.

Sav taj posao animator će obavljati pedagoški. Znat će ocijeniti situaciju i uočiti časove kada će njegova riječ biti potrebna, pa možda nužna i odlučna.

Kad je riječ o skupini koja mora donijeti neki zaključak, animator mora paziti da ne nametne svoju odluku. On će, što je više moguće, pospješiti izmjenu misli među samim učesnicima. Tako će svaki učesnik dobiti osjećaj vlastitog doprinosa konačnoj odluci. Umjesto da se razvije monolog ili slijed pojedinačnih razgovora između animatora i spretnijih učesnika, treba stvoriti raspoloženje u kojem svaki učesnik ima sasvim određenu ulogu.

Konačno, ako bismo htjeli precizirati mjesto i ulogu animatora unutar jedne skupine kršćanske orijentacije, mogli bismo istaknuti slijedeće: animator je

— čuvar vanjske strukture rada u skupini (mjesto, vrijeme, specifični zadatak, tehnika dijaloga i sl.);

— psiholog skupine (razumijeti i poticati rad u skupini, pripaziti osobito na stvaranje međuljudskih odnosa);

— pedagog osoba (pridonositi razjašnjenju, poučiti, analizirati, popraviti, što sve dolazi u obzir kad je animator stručnjak u predmetu o kome se raspravlja, i kad skupina očekuje od animatora da progovori);

— učesnik skupine (animator će često pokazati svoju prisutnost u skupini kao običan učesnik izići će, da tako kažemo, izvan uloge animatora i izražavati svoj sud o predmetu rasprave kao i ostali članovi, dat će svoje mišljenje, branit će ga i dokazivati poput ostalih);

— svjedok vjere (uvijek će biti prisutan po svojoj vjeri, duboko svjestan da životno svjedočenje — suglasnost riječi s djelima najviše utječe na rast kod učesnika).

Značenje skupina za sadašnji trenutak Crkve

Jedan teolog naših dana, dovoljno poznat po odmjerenosti svojih stavova, iznio je veoma značajna zapažanja o značenju malih skupina za život Crkve. U svojem djelu »Les petits groupes et l'avenir de l'Eglise« vrlo značajno konstatira: »Ovaj prikaz malih skupina ne želi donijeti zaključak za bilo kakvu isključivost u Crkvi sutrašnjice: držimo, međutim, da su pored tradicionalnih zajednica Crkvi potrebni i drugi oblici zajedništva ako ona želi odgovoriti zahtjevima vjere u suvremenom svijetu i potrebama 'osvješćivanja' u urbanoj civilizaciji. Čini se naime da će Crkva sutrašnjice morati prihvatiti stanoviti pluralizam, koliko na razini tipa sastanaka toliko na razini ljudi koji su zaduženi za te sastanke.«⁴

I mnogi drugi katolički poznavaoци dinamike malih skupina (Cruchon, Godin, Barbin) s Maertens-om upozoravaju na važnost te pojave. Njihovi radovi s tog područja imaju za cilj da nas pravilno usmjere u taj suvremeni fenomen. Što više, oni smatraju da fenomen malih skupina predstavlja mnoge prednosti za produblјivanje i život vjere.

Bilo bi svakako veoma loše ako se dopusti da nam prvi dojmovi o malim skupinama stignu preko takozvane »Crkve podzemlja«. Treba sasvim jasno kazati da dinamika malih skupina nema nikakve veze s »Crkvom podzemlja«. Ako je istina da se je »podzemlje« okonistilo fenomenom malih skupina, to još nije nikakvo opravdanje da se može loše misliti o dinamici malih skupina. Naprotiv, poznato je kako mnoge skupine u današnjem trenutku Crkve postaju prava nada za stvar Evanđelja. Uostalom, dobro znademo da je kršćanstvo izraslo upravo na fenomenu jedne male skupine: Krista i dvanaestorice apostola. I nije slučajno što je Krist uzeo upravo jednu takvu strukturu za svoje veliko otkupiteljsko djelo: evangelizaciju naroda. Nije slučajno niti to što su mnogi osnivači Redova, možda nasljeđujući Kristovu pedagogiju, a možda i intuitivno osjećali da će svoju karizmatičku poruku moći prenijeti svijetu opet preko takvih skupina.

Crkva ne smije ići za tim da spriječi nego, naprotiv, da obogati dinamiku skupina.⁵ Polazište joj može biti mnogostruko: najrazličitije motivirani susreti, kao što su pastoralne komisije, obnova života, studijski sastanci, duhovne vježbe, mise u malim skupinama i slično.

Crkva je u svojoj povijesti imala osjećaj za traženje novog izraza i novih oblika. »Da bi osigurala evangelizaciju — kaže franc. biskup Robert Coffy — Crkva je pristupila čovjeku u njegovoj stvarnoj situaciji. Ona je vodila računa o postojećim zajednicama u urbanim kao i u ruralnim sredinama. Ne mora li ona danas jednako tako voditi računa o sku-

⁴ Jean-Thierry Maertens, nav. dj., str. 80.

⁵ Usp. Maertens, nav. dj., str. 80.

pinama koje se stvaraju i koje, kako izgleda, pokazuju dinamične elemente društva u razvoju? Ne mora li ona pomoći kršćane da u vjeri izrazuju bratstvo i slobodu, što se sve iskustvuje u životu skupina?»⁶

Iskustva pokazuju da se dobro vođeni rad u malim skupinama vrlo pozitivno odražava na vjerskom planu. Gotovo bez izuzetka, učesnici navode pozitivnosti koje su osjetili u radu male skupine. Lako je prepoznati da se tu zapravo radi o evanđeoskim vrednotama:

- susretljivost u raspravama
- prihvaćanje drugoga
- osjećaj pravog bratstva
- aktivnost i zauzetost za opće dobro.

Nije bez osnovanosti ako se kaže da »zakonik« malih skupina vrlo često polazi i vodi pravim evanđeoskim vrednotama. Nije li Krist prije nego itko pozvao na nutarnju povezanost, na jedinstvo među ljudima...?

»Neka budu jedno, Oče...« (Iv 17, 22).

»Ne sudite da ne budete suđeni! (...) Što gledaš trun u oku brata svojega, a brvna u oku svome ne opažaš?« (Mt 7, 1, 3).

Možda samo treba požaliti što se još jednom dogodilo da nije bio kršćanin onaj koji je, vjerojatno i neznajući, razradio načela (evanđeoskih) odnosa među ljudima (K. Lewin je bio Židov). Kad u malim skupinama stvarno u sebi sadržava najbitnije postavke evanđeoskih vrednota. I to je jedan od razloga da se tom fenomenu posveti najozbiljnija pažnja.

Zaključak

Treba nam dobrih odgojitelja, treba nam dobrih vjeroučitelja, treba nam dobrih starješina. Oni će takvi biti ako, pored duhovnih odlika, budu još imali i animatorske odlike. Evo što se na račun sloge poglavara kaže u jednom prošlogodišnjem izvještaju Unije vrhovnih poglavara Redova: »Poglavari bi trebali naučiti tehniku koja pospješuje međusobnu komunikaciju: za to postoje pravila.«⁷ Ta preporuka podjednako vrijedi za odgojitelje, katehete, voditelje sastanaka...

Neki ljudi već po naravi imaju animatorske sklonosti; neki su to po evanđeoskoj inspiraciji (znadem neke, nema ih na žalost mnogo, koji se gotovo skrupulozno vladaju po pravilima dinamike skupine a da nikad nisu ni čuli za tu nauku; oni su divno proveli u međuljudske susrete Kristovu poruku bratstva, i to ih je formiralo); daleko veći je postotak onih koji ni po prirodi ni po evanđeoskoj ispiraciji ne posjeduju te sklonosti. Takvima treba pružiti tečajeve za formaciju međuljudskih odnosa. Oni vam ne znaju ni prenijeti svoju misao niti čuti misao drugoga; nisu u stanju biti samokritički niti pravilno procijeniti drugoga; ne cijene sebe niti poštivaju drugoga. Upravo takvima će dinamika međuljudskih odnosa, kakva se ostvaruje u malim skupinama, biti od najveće koristi. Ovo predavanje je imalo namjeru skrenuti pažnju toj koristi za područje unutar Crkve.

⁶ U la Maison-Dieu, br. 100/1969, str. 128.

⁷ Citirano prema Le Supplement, br. 104/1973, str. 43.